

Helligsø 1880-90

Uddrag af J. Th. N. Løgstrups dagbøger
Af Olaf Nørgaard

Den mand, hvis navn står over disse linier, vil formentlig være kendt af alle, der beskæftiger sig med den nyere tids kirkehistorie. Han har gjort eftertiden den tjeneste at føre dagbog, og disse dagbøger er for nogle år siden afleveret til Kirkehistorisk Institut, Aarhus, hvorfra de er gået videre til Rigsarkivet.

I 1880, i en alder af 27 år, tiltrådte han embedet som sognepræst i Helligsø-Gjettrup. Efterfølgende er en beretning om hans virksomhed i dette embede, fortalt med dagbogens egne ord. Hvad der står i anførselstegn, er direkte citeret, enkelte steder dog med mindre ændringer, nødvendiggjort af forkortelser. Dagbogens personnavne er undertiden suppleret med stilling og bopæl.

1880

17/9 Ankommer sent om aftenen til Ydby kro og afhentes der af præstegårdsforpagteren Niels Smed, der ikke rigtigt kunne forstå, om denne unge mand virkelig var den nye præst.

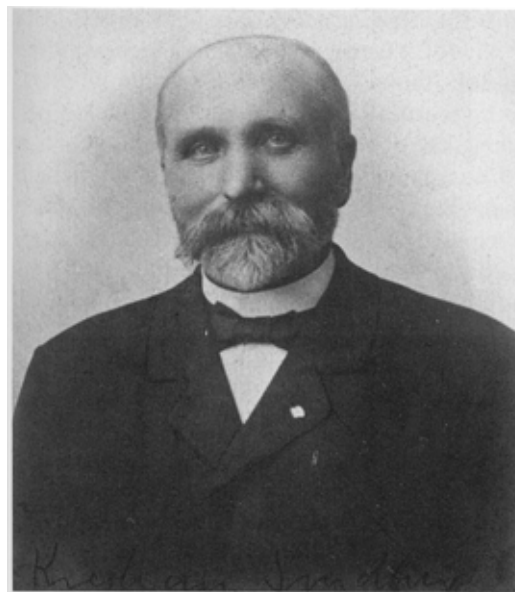
18/9 Om eftermiddagen skrives prædiken til indsættelsen næste dag. "Så fulgte gamle Jensen mig ned til den lave, kullede, uanselige kirke. En dør, og man dumper lige ind."

Søndag 19/9: "Folk så på mig, som ville de sige: Du er noget ung, kan du også prædike? Gamle Jensen mente, at jeg så ud som et bitte barn ved siden af provsten. En mand sagde, da han gik til kirke: Bare det ikke er Indre Mission! Og bagefter: Jeg er bange, det er det alligevel!"

Søndag 26/9: "Høstprædiken, propfulde kirker. Mange af de hellige udensogns var her. Mon jeg skal være Indre Missions præst?"

13/10 kl. 15 bliver pastor Løgstrup i Aarhus domkirke viet til sin forlovede Maria Larsen fra Aarhus.

19/10 "Fra Struer til Doverodde, indtog i Helligsø som nygifte. Spiste til middag med Niels Smed i præstegården, og der blev bedt bordbøn den første dag i vort hjem. Byens folk sendte os næringsmidler efter større målestok. Vi lever i idel overraskelse og begavelse med bryllupsgaver."

Poul Kristian Kristensen, bedre kendt under navnet Kristian Snedker. Udførte tømrerarbejdet ved missionshuset. Boede i Gundtoft, Ydbyvej 115.

1881

1/2 "Første sangøvelsesmøde hos Niels Smed. Foredrag om salmesangen som en af menighedens livsytringer."

I Helligsø skole og hos gårdmændene Erik Jensen, Poul Andersen og Anders Smed holdes der 9 af disse møder, alle med et foredrag som indledning til sangøvelsen. Der blev indøvet i alt 32 melodier. Lærer Kristian Overgaard, Gjettrup, holdt sangøvelser der.

8/2 "I nat tog måren alle vores høns."

15/2 "Besøg af missionærerne Anders Stubkjær og Jesper Nielsen."

28/2 "Maren Isaksdatter i Gundtoftgaard døde i dag, før jeg fik hende berettet. Men hun har ved Guds hjælp været forskrækkelig gudfrygtig, så hun er lige lykkelig for det! sagde hendes datter. Hendes mand gik ganske rolig fra mig ned i stalden for at sælge heste, da der kom en, som vilde handle! Der måtte jeg søge ham op og sige ham farvel! Og så skal der være en begravelse, som skal spørges viden om land, og to vokslæs på altret for hende!"

11/3 "Begravelse fra Gundtoftgaard. 15 vogne. Så stort et tog havde Maria aldrig været med i."

7/4 "Begravelse i Søndergaard. Rørende, da moderen for sidste gang kyssede sin lille 9-års

pige, men alt for flot middag. Luksus klæder ilde til sorg."

8/4 "Våbenbrødre fest for medallemændene i Gjettrup kirke og hos L. Kr. Villumsen, hvor vi alle spiste af fad sammen. Det havde Maria ikke før været med til!"

10/5 "Efter besøg i Vestervig (Provst J. Vahls andragende) møde for Santhalmissionen i Gjettrup skole."

20/7 "Første sending af de nye missionsæsker. Stor glæde over dem. Erik Jensen kom med dem."

Søndag 23/10 "For første gang kom vi ind gennem det nye våbenhus i Helligsø."

11/11 "Sølvbryllup hos Jens Ettrup."

16/11 "Første menighedsmøde."

18/11 "Hos Laust Hansen, Å de ulykkelige mennesker, hvor de skændtes i mit påhør. Jeg talte både så tugtende og så blødt, jeg kunne, mindede dem om deres børn, og blev så bevæget, at jeg selv kom til at græde. Bad for dem. O Gud, du som ser, hvor djævelen plager og piner disse sjæle, vis dig dog her som en frelser! Hun stod og græd i gangen, da jeg gik, helt rystet, derfra."

Var igen der den 22. og den 25. Han var da død for en time siden.

2/12 "Bibellæsning i Gjettrup. De sad på alt, hvad der kunne sidde på, undtagen alteret. O, hvor jeg mætter min sjæl på min frelsers ord."

1882

Menighedsmøde 3. februar. Efter mødet diskussion om muligheden for at få bygget et missionshus.

22/4 "Havestakittet, som har givet mig meget arbejde er nu endelig færdigt."

20/4 "Thybanen åbnes, al post udebliver, alt kommer i den mest brogede uorden."

11/5 "Pastor Carl Moe, Harboøre prædikede her. Han prædikede indtrængende, varmt, inderligt og længe, uddelende hug og stød, der ramte, hvor de sigter, tvedelende tilhørerne. Således kan jeg ikke prædike, men jeg gad kunne prædike således. Hvor jeg gik glad fra kirke."

15/5 "I går talte jeg alvorligt med Madsen om deres omgang med usædelige, fortrukne mennesker. I dag sagde han til lærer Niels Christensen om mig, at mit ideal ligger for højt, og at han var bange, jeg ikke kunne tåle det i mit hoved. Vorherre bevare præstens forstand."

Søndag 6/8 "P. Ulnits rejste sig under gudstjenesten og gik; om eftermiddagen kom han herved og græd over mig og min prædiken. Stakkels mand, jeg har ondt af det for ham." (1887 lod han sig gendøbe).

Søndag 5/11 "Besøgte Jens Laursens, men det blev så forfærdeligt vejr, at vi ej kunne komme hjem."

13/11 "Valgtes ind i bestyrelsen for de fattiges kasse."

Mellem gamle Jensen og Niels Smed, Helligsøgaard, var der opstået en strid, som kunne føre til proces. Præsten søgte at hindre dette, og fik først gamle Jensen til at love, at der ikke skulle tages skridt til proces, før mægling var forsøgt. Derefter fulgtes de to ad til Helligsøgaard, hvor Niels Smed lå alvorligt syg. Her fik pastor Løgstrup de to forligt, og fik forliget beseglet. "Giv så hinanden deres hænder. Så lagde jeg min hånd derpå, og sagde: Så i Jesu navn tilgive vi hinanden. Alt skal være forglemt og udslettet. - Niels Smed tørrede øjnene og var dybt bevæget, gamle Jensen ikke mindre."

Søndag 26/11 "Niels Smed døde kl. 9½. Anders Smed hentedes ud af kirken. Efter kirketid var jeg ovre at bede med enken og børnene "

20/12 "Første uddeling af vor lille menighedsforenings tøj."

23/12 "Ved uddeling af julegaver traf jeg K.L. fuld i sengen."

24/12 "En dejlig juleaften, ja så dejlig, at hjertet brændte, før vi spiste, og jeg måtte græde af glæde. Maria forærede mig foldekniven, hun fik 6 desserttallerkner m.m. Fra Randers dessertskeer. Dorés billeder, som Maria gav sig selv.

1883

24/1 Pastor Riis-Lowson, Vestervig har angrebet de hellige i Thisted Avis.

Søndag 18/2 "Sidste besøg hos Anton Josefsen, før han døde."

15/3 "Riis-Lowson holdt forsvarsmøde i Gjettrup skole. Han talte varmt om vor kongefamilie, hvilket værn den kunne blive for vort land ved sin slægtsforbindelse. Og den vil man jage bort! Og bryder sig ej 25-øre om! Jeg skammer mig ved dem, der kan tale således."

16/4 "Provstevisitats, mens lærer Niels Christensen havde lungebetændelse, og jeg var til strandauktion."

5/5 "I nat tog måren 9 høns, lørdag før påske i år 13, i fjor 15 - 37 i alt. Nu holder vi ikke høns mere. En, der blev sparet forleden gik i nat!

Lavede det østre plankeværk i forrige uge, gjorde i dag lysthuset ved den store ribsbusk færdigt."

11/6 "Atter knuder med gamle Jensen, der ej ville gå til Niels Smeds enke, hun skulle komme til ham. Det var en pine, men Erik Jensen og jeg gik til ham og fik det ved Guds nåde bilagt."

20/6 "Provstesynet anordnede kakkellovn i Helligsø, men forkastede på ubegribelig vis rundt knæfald i Gjettrup."

22/8 "Hentet til den syge tømrer Kristian Mikkelsen."

11/9 "Begravede den lille tømrer Kristian Mikkelsen. Han lå bevidstløs, da jeg var der dagen før hans død, men da jeg gav mig til at synge: Vor Gud han er så fast en borg, istemte han den. Og da jeg sagde farvel i Jesu navn, sagde han: Det sidste var godt!"

3/10 "Helligsø kirke har fået skorsten på."

11/10 "Første bibellæsning i Helligsø kirke (hidtil i skolen)."

1884

20/6 "Skolevisitats. Biskoppen forlangte først 5 melodier sungne af børnene uden hjælp. Tog så religion og læsning, ikke mere. Med yngste klasse kun salmesang og lidt bibelhistorie. Lærerne her til middag."

4/8 "Lavede i dag det første badehus."

24/12 Her omtales juleaften, gaverne m.m. Juledag og anden juledag er Niels Smeds børn og forpagterens børn på besøg i præstegården. Lille Ingvor erklærede om nødderne:

De æ et nøj å ed! Han spiste dem med skaller på.

1886

16/1 "Kr. Kristensen blev slået af en plag. Vi bad for den fattige, bevidstløse dreng, der ej selv kunne bede. En time efter sidste forbøn døde han."

17/3 "I disse dage atter vild fygning. I Helligsø kirke kom der 16, til katekisation 6. Prædikede for 6 i Gjettrup (+ Overgaard og 2 i våbenhuset)."

23/3 "Fik nåde til at tale gamle Jensen til rette angående sparekasseklagen."

12/5 Blev ved et møde i Horsens valgt ind i missionsbestyrelsen, synes ikke at have været

ubetinget glad for dette valg.

13/8 "Første store indre-missionsmøde her. Kirken rømmedes og vi flyttede hen i Niels Smeds lade. Her blev der talt af pastor C. E. Paludan, Søndbjerg, provst K. Deichmann, Hvidbjerg, indremissionærerne Jesper Nielsen og Christensen, og lærer Clausen."

Der har indtil nu kun været talt om arbejdet i sognene Helligsø og Gjettrup. Pastor Løgstrup var lige fra ansættelse stærkt virksom uden for pastoratet. Hvor stort et omfang denne virksomhed kunne have, vil fremgå af efterfølgende notater.

23/11 "Kom i går til pastor J. Lebech, Galtrup-Øster Jølby. I dag til møde med dem i Sejerslev, dagen efter i Galtrup, og om aftenen i præstegården foretog om kinamissionen. Næste dag kørte de mig til Vejerslev, hvor pastor F. F. de Fine Olivarius og jeg talte, og om aftenen fortalte jeg i præstegården om vor danske mission."

26/11 "Efter at have overnattet i Vejerslev præstegård kørte jeg med stærk storm imod til Næssund, hvor overfarten ikke var behagelig den dag."

1/12 Til gudstjeneste med altergang i Ølby kirke.

7/12 "Aftenforedrag med lys i den lille Visby kirke. Næste dag stort møde i Bedsted kirke sammen med Paludan og Deichmann. Den dags morgen døde Niels Smeds Karen. Om aftenen i fæl snestorm fra Snedsted til pastor H. Gad i Hundborg, (Maria til Thisted). Om aftenen lå jeg sammen med Paludan i "Spøgelseskamret", den fæleste nat, jeg har tilbragt i sund tilstand. Thi for storm, knagen og bragen i det gamle hus og en klaprende loftsluge lukkede vi ikke øjnene ret meget den nat."

9/12 "I forrygende vejr til indvielsen af Hundborg missionshus. Da Deichmann havde talt der, flyttede vi til kirken. Hjem med Fibiger i det uhyggeligste vejr, og næste dag sammen med ham møde i en gård ved sundbyvejen, hvorfra jeg kørtes lige til aftentoget og ved Snedsted mødte Maria."

Den udensogns virksomhed i de refererede 14 dage er ikke usædvanlig høj, den skønnes at ligge nær ved gennemsnittet.

1887

Søndag 20/3 "En mægtig prædiken for en mægtig forsamling i Gjettrup."

*Ane og Jens, boede i gården »Øster Søndergaard«,
Skærdalvej 2.*

13/7 "Møde i Præstegårdens lade. Her talte Deichmann, Paludan, Elmquist, Faber."

29/12 "Tog jeg Niels Buskjær til alters. Han blev så lykkelig ved: Han kommer selv, han sender ingen anden"

1888

18/1 "Møde sammen med Jesper Nielsen i Gundtoftgaard. Begyndte i november i fjor med J. Kjær hos Krabbe Nielsen, i december med Niels Eriksen hos Thomas Vie."

30/1 "Talt med Niels Buskjær. Thomas Sjelle tilbyder en grund til missionshuset."

13/2 "Med J. Kjær forsamling hos Thomas Sjelle. Han talte om voddet, jeg om Jesajas 53,5. På hjemvejen væltede vi med Erik Jensens kane."

Søndag 19/2 "Lutter snestorm, kom dog i begge kirker. I Gjettrup 33 personer, deraf 5 kvinder, var nær ikke kommet til Helligsø. Prædikede der for Christensen og Knudsen."

5/3 "I Jesu navn holdt vi det første bestyrelsesmøde angående det nye missionshus. Begyndte med børn om troskraft og trosmod fra Jesu. Herre, det er ikke penge vi mangler, men det er tro. Besluttede at bygge i år. Tilstede:

Anders Smed, Erik Jensen, Poul Hansen, Kristian Kristensen og Jens Mik. Nielsen (Gjettrup)."

9/3 "Om aftenen vadede vi igennem flere tommer vand og alen sne til forsamling hos Poul Hansens. Lærer Mads Lind, Hanbjerg og Anders

Stubkjær deltog."

Søndag 11/3 "Gjettrup kirke var fuld ved sidsttjeneste og Anders Stubkjær holdt børnegudstjeneste bagefter."

12/3 "Om aftenen en mindre forsamling hos Niels Smed."

13/3 "Om aftenen møde i Knudsgaard. Missionærerne Anders Stubkjær og Laust Trug talte, tilsidst N. Løgstrup. En vældig mængde."

24/3 2Hos Laust Hansens enke. Hun mindede mig om, hvorledes jeg i sin tid kom bag på hende og overraskede hende, da jeg kom hurtig ud i køkkenet efter at have sunget: Sig mig den gamle sandhed, for hendes døende mand."

26/3 "Ude hos Andr. Villadsen i mildt snevejr. Han hører baptistpræsten Jørgensen. Derefter hos N. Roddenbjerg, der blev vred, fordi jeg mindede ham om at give sin sjæl føde. Til sidst gik han uden at sige farvel med ordene: Nu er vor snak færdig. Det er tredje gang siden december, at jeg har jaget folk ud af stuen med Jesus. Niels Mikkelsen i Helligsø gik uden at sige et ord: For så fortåler æ mæ et! Mik. Christensen sagde (16/1) "Nu har vi aftalt" og så gik han. Han var vred over, at han bilder sig ind at jeg i en skriftetale har kaldt ham et vantro menneske."

Mandag anden påskedag 2/4 "Prædikede i vacance i Hurup Kirke, der ikke har været så fuld, siden biskop Kierkegaard holdt visitats, sagdes der."

30/4 "Møde om missionshuset hos Anders Smed, konkurrenceplanerne og tilbuddene åbnedes."

Mandag anden pinsedag 21/5 "I går vældigt pinsebesøg i begge kirker, i dag prædiken om den samaritanske kvinde i Hurup så det bevægede mange hjerter øjensynlig."

25/5 "Møde i Poul Nørgaards lade."

Søndag 17/6 "Om eftermiddagen børnegudstjeneste i Dalen, lærer P. Svinth og skomager Madsen fra Lemvig talte, hvorefter jeg holdt en lille dalprædiken over: Den stad, som ligger på et bjerg kan ikke skjules."

Søndag 22/7 "Kl. 6½ aften holdt vi den første andagt i Helligsø nye missionshus med bøn, sang og oplæsning af Haggaj, kapitel 1."

1/8 "Stort møde i Niels Smeds enkes lade."

I de følgende to år er der kun ganske få og kortfattede indførsler i dagbogen. I sommeren 1890 blev pastor Løgstrup udnævnt til sekretær i Dansk Missionselskab.

Maren og Anders Smed, boede i »Nørgaards« i Helligsø 23. Maren Smed var født Kobberø, var først gift med Poul Hansen, der boede i gården Skærdalvej 8; efter hans død blev hun Anders Smeds tredje hustru.

19/10 ”Min afskedstale, åbenbaringen 1, den første, 21, det første.”

22/10 ”Pakning i Helligsø, vor sidste pige Ane Holmgaard. Drikkepenge hos Niels Smed (sidste nat) 1 kr.”

1911

25/6 Under et besøg i Helligsø. ”Dagen efter besøgte vi den dødssyge Kristian Kobberø, som var gift med en af mine flinke konfirmander: Karen, Jens Laursens datter. Ved hans seng sang vi: Skal fri og frelst vi hist Guds himmelbryllup gæste.”

Jens Laursen var en af pionererne. Ved et aftenmøde hos ham satte pastor Løgstrup sig ind i den inderste stue, og her oversatte han fra svensk sangen: O, hvor saligt dog at vandre... Den blev sunget den samme aften og slog således an, at den blev bevægelsens flagsang og slagsang.

—0—0—

Da Th. Løgstrup kom til Helligsø i 1880 havde Indre Mission kun ganske få tilhængere der. 10 år senere havde flertallet i begge sogne sluttet sig til denne retning.

I 1880 var der ikke andre kirkelige aktiviteter end helligdagens gudstjenester. I 1890 var der i begge kirker regelmæssig bibellæsning og børnegudstjenester; uden for kirken var der møder med fremmede talere fra Indre Mission, dels i hjemmene, dels i det nybyggede missionshus.

Der var sket hårdt tiltrængte reparationer på den forsømte kirkebygning, der var blevet forsynet med våbenhus, kakkelovn og hængelamper.

Det store drikkeri var blevet betydeligt indskrænket, hvad der betød en forbedring af de sociale forhold, retstrætter mellem sognenes beboere var forsvundet.

Indre Mission har hersket i sognene siden 1890, men denne retning har ikke været enerådende. Som det tydeligt fremgår af dagbogen var der flere personer, der ikke kunne forsones sig med missionen og dens nye skikke. Disse personer anså sig selv for kristne som de øvrige beboere, og de kunne ikke forstå, hvorfor de skulle sættes i en særlig gruppe, der af præsten betegnede som vantro. Det kunne ikke undgås, at der mellem de to grupper opstod en dyb kløft.

For Indre Missions tilhængere stod tiden 1880-90 som en guldalder, og som den åndelige leder i denne periode havde pastor Løgstrup en enestående stilling. Det var altid en meget stor begivenhed, når han besøgte sine gamle sogne. Fra min drengetid i tyverne erindrer jeg i hvert fald én gang, hvor han prædikede i kirkerne og en anden gang, hvor han talte i det missionshus, som han selv for en menneskealder siden havde været med til at bygge. Ved afslutningen af mødet gik han rundt i salen og trykkede sine gamle medkæmpere i hånden med et bevæget: ”Farvel endnu en gang!”

Kilder

I rigsarkivet: J. Th. N. Løgstrups dagbøger, 1880-90, Arkiv nr. 6998 - Om forholdene i Helligsø-Gjettrup 1880-90.

Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Hanherred 1965, side 9, 1971, side 44, 1979, side 33, 1981, Side 63, 1983, side 23, 1984, side 77, 1985, side 84.

Sydthy Årbog 1985, side 9.

Om Indre Mission:

Paul Holt: Kirkelig forening for den indre mission i Danmark gennem 100 år. 1861-1961. København 1961.

Erindringer fra Helligsø 1870-1920.

Jens Frederiksen Svinth: Erindringer fra mit liv. 1924 og 1929. - Genoptrykt 1978 af V. Svinth.

Ivar Lyhne: Yvr's erindringer. Eget forlag. 1972.

Kilde: Sydthy Årbog 1986, side 30-35.